

Зав'ялова Т.В.

Лишайники лісокультурного ландшафту «Старобердянській ліс»

Старобердянське лісництво розташоване за 18 км на північний схід від Мелітополя і знаходиться між селами Новошпштівка і Вознесенка на березі річки Молочної. Лісництво закладене у 1846 році Корнісом І.І., а у 1859 році на його базі створене степове лісництво «Бердянське». На сучасному етапі Старобердянське лісництво входить до складу Мелітопольського держлісгоспу який включає також Мелітопольське, Богатирське (Адтагирське) і Приазовське лісництва (Гришко, 2007).

Старобердянське лісництво є одним з найбільш мальовничих куточків Мелітопольщини і відрізняється не тільки площею масивних насаджень деревинно-чагарникових видів (1132 га), але і їх універсальністю та екзотичністю. В його межах зростають черемха виргінська, софора японська, бундук дводомний, махлюра яблуконосна, бархат амурський, форзиція плакуча, айлант найвищий, гледичія колюча, верби та ін. Різноманіття деревних порід передбачає наявність на них значної кількості епіфітних лишайників, однак відомості щодо ліхенобіоти Старобердянського лісу у літературних джерелах обмежуються лише повідомленнями про зростання лише двох видів, а саме *Everrtia prunastri* та *Pleurosticta acetabulum* (Окснер, 1993; Ходосовцев, 1999).

Матеріали та методи

Лишайники збирались нами на основних деревних породах (*Acer campestre*, *Quercus robur*, *Populus nigra*, *P. alba*, *Celtis occidentalis*, *Ulmus* sp.) на території Старобердянського лісу протягом жовтня 2008 року. Визначення видів відбувалося за стандартною методикою (Окснер, 1974; 1993; Purvis et al., 1992). Список лишайників та ліхенофільних грибів складений в основному за «The second checklist of lichen-forming, lichenicolous and allied fungi of Ukraine» (Kondratyuk et al., 1998). Визначені матеріали зберігаються на кафедрі ботаніки Херсонського державного університету.

Результати досліджень

В результаті досліджень було виявлено 35 видів лишайників та 2 види ліхенофільних грибів, які відносяться до 22 родів, 9 родин та 5 порядків, серед яких *Anaptychia ciliaris*, *Athelia arachnoidea*, *Caloplaca pyracea*, *Hypogymnia physodes*, *H. tubulosa*, *Lecanora carpinea*, *L. expalens*, *L. hagenii*, *Lecidella elaeochroma*, *Melanelia glabra*, *M. subargentifera*, *Melanelia subaurifera*, *Pannellina quercina*, *Phaeophyscia nigricans*, *Ph. orbicularis*, *Physconia entheroxantha*, *Ramalina dilacerata*, *R. fastigiata*, *R. fraxinea*, *Rinodina pyrina*, *R. pytirea*, *R. sophodes*,

Scoliciosporum chlorococcum, S. sarothamni, Strangospora pinicola, Xanthoria polycarpa, Xanthoriicola physciae є новими для Запорізької області (табл. 1). Треба відмітити, що визначені лишайники представляють лише епіфітну екологічну групу по відношенню до субстрату'.

Фоновим видами, які вкривають стовбури дерев Старобердянського лісу, є Amandinea punctata, Evemia prunstri, Lecanora carpinea, Parmelia sulcata, Phaeophyscia orbicularis, Physcia adscendens, Pleurosticta acetabulum. Xanthoria parietina, Xanthoria polycarpa. Найбільший видовий склад лишайників був представлений на Quercus robur (табл 1). Тут нами було знайдено рідкісні у степовій зоні України види лишайників Anaptychia ciliaris, Lecanora expalens, Melanelia glabra, M. subargentifera, Ramalina dilacerata, Scoliciosporum chlorococcum, Strangospora pinicola. Близька кількість видів епіфітної ліхенобіоти була представлена на Acer campestre, Celtis occidentalis, Populus nigra. На корі останнього, біля дороги, було знайдено низку нітрофільних видів лишайників, які витримують пилове забруднення, серед яких Caloplaca lobulata Candelariella aurella Lecanora hagenii. Найменша кількість видів була виявлена на Ulmus sp. (табл. 1).

Таблиця 1

Список лишайників Старобердянського лісу

Назва виду	с	р	п	ос	1	al
Amandinea punctata (Hoffm.) Coppins et Scheid.						
Anaptychia ciliaris (L.) Kurb. ex A. Massai.						
Athelia arachnoidea (Berk.) Jьlich [LF]						
Caloplaca lobulata (Flurke) Hellbom						
Caloplaca pyracea (Ach.) Th. Fr.		1				
Candelariella aurella (Hoffm.) Zahlbr.						
Evernia prunstri (L.) Ach.						
Hypogymnia physodes (L.) Nyl.						
Hypogymnia tubulosa (Schaer.) Hav.						
Lecanora carpinea (L.) Vainio						
Lecanora expalens Ach.						
Lecanora hagenii (Ach.) Ach.						
Lecidelia elaeochroma (Ach.) Choisy						
Melanelia glabra (Schaer.) Essl.						
Melanelia subargentifera (Nyl.) Essl.						
Melanelia subaurifera (Nyl.) Essl.						
Parmelia sulcata Taylor						
Parmelina quercina (Willd.) Haie						
Phaeophyscia nigricans (Flurke) Moberg						
Phaeophyscia orbicularis (Neck.) Moberg						
Physcia adscendens (Fr.) H. Olivier						
Physcia stellaris (L.) Nyl.						
Physcia tenella (Scop.) DC.						
Physconia entheroxantha (Nyl.) Poelt						
Pleurosticta acetabulum (Neck.) Elix et Lumbsh						
Ramalina dilacerata (Hoffm.) Hoffm.						
Ramalina fastigiata (Pers.) Ach.						
Ramalina fraxinea (L.) Ach.						
Rinodina pyrina (Ach.) Arnold						
Rinodina pytirea Ropin et H. Mayrh.						
Rinodina sophodes (Ach.) A. Massai.						
Scoliciosporum chlorococcum (Stenh.) Vezda						
Scoliciosporum sarothamni (Vainio) Vezda						
Strangospora pinicola (A. Massai.) Kurb.						
Xanthoria parietina (L.) Th. Fr.						

Xanthoria polycarpa (Hoffm.) Rieber						
Xanthoriicola physciae (Kalchbr.) D. Hawksw. [LF]	U					
♦ Всього:	6	4	4	7		1

Примітки: Ac - Acer campestre, Qr - Quercus robur, Pn - Populus nigra, Coc - Cellis occidentalis, U1 - Ulmus sp., Pal - Populus alba.

На *Xanthoria parietina*, що вкривав стовбур *Populus alba* майже до основи, були виявлені чорні некротичні плями, які викликані ліхенофільним паразитичним гіфоміцетом *Xanthoriicola physciae*. Великі білі плями, до 20 см у діаметрі, складені гіфами патогенного гриба *Athelia arachnoidea*, вкривали колонії *Physcia adscendem* на корі різноманітних порід дерев.

Отже, лісокультурний ландшафт «Старобердянський ліс», який з'явився у середині XIX століття у пониззі Молочної, повністю змінив склад аборигенної ліхенобіоти та її екологічну структуру, замінивши епігейну та епілітну ліхенобіоту відкритих степових ландшафтів на епіфітну неморальну ліхенобіоту, що притаманна природним ландшафтам лісостепової зони України.

Список літератури і джерел

1. Гришко С.В. Історико-географічний аналіз утворення і розвитку Старобердянського лісництва//Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: Географія. - Вінниця, 2007. -Вип. 14. -С. 108-113.
2. Окснер А. М. Флора лишайників України. - К.: Вид-во АН УРСР, 1956. - Т. 1. - 495 с.
3. Окснер А.М. Флора лишайників України. - К.: Вид-во АН УРСР, 1993. - Т. 2, вип. 2. - 500 с.
4. Ходосовцев О.Є. Лишайники Причорноморських степів України. - К.: Фітосоціоцентр, 1999. - 236 с.
5. Kondratyuk S.Ya., Khodosovtsev A. Ye., Zelenko S.D. The second checklist of lichen forming, lichenicolous and allied fungi of Ukraine. - Kiev: Phytosociocentre, 1998. - 180 p.
6. Purvis O.W., Coppins B.J., Hawksworth D.L. et al. The lichen flora of Great Britain and Ireland //Nat. Hist. Mus. Publ. - London, 1992. - 710 p.